

КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МАГІСТРАНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Староста В.,
д-р пед. наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Маляр Л.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розглянуто підходи до організації, проведення та деякі види завдань для контролю навчальних досягнень магістрантів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Виявлено труднощі (дидактичні, методичні, психологічні, предметні) та узагальнено причини їх виникнення у студентів під час підготовки та виконання навчальних завдань.

Ключові слова: контроль навчальних досягнень магістрантів, навчальні завдання, індивідуальна робота студентів.

Рассмотрены подходы к организации, проведения и некоторые виды заданий для контроля учебных достижений магистрантов в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин. Выявлено трудности (дидактические, методические, психологические, предметные) и обобщено причины их возникновения у магистрантов во время подготовки и выполнения учебных заданий.

Ключевые слова: контроль учебных достижений магистрантов, учебные задания, индивидуальная работа студентов.

Starosta V., Malyar L. CONTROL ACADEMIC PERFORMANCE OF UNDERGRADUATES IN STUDYING THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUBJECTS

Approaches to organizing, conducting and certain tasks to monitor academic performance of undergraduates in the study of psychological and pedagogical disciplines. Revealed difficulties (didactic, methodological, psychological, substantive) and summarized their causes among students in the preparation and implementation of learning tasks.

Key words: monitoring academic performance of undergraduates, learning objectives, individual work of students.

Постановка проблеми. Невід'ємним компонентом освітнього процесу є контроль навчальних досягнень, за допомогою якого визначається якість досягнення поставленої мети. Необхідність розгляду проблем організації, структури і змісту контролю зумовлена тими корінними змінами, що відбуваються у національній вищій школі: введенням в її практику державних стандартів та кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Розглядаючи проблеми діагностики та контролю, доводиться констатувати, що дослідники неоднозначно розглядають їх співвідношення: одні пропонують вважати родовим поняттям діагностику, а інші – контроль. Висуваються різні підходи до структури діагностики і контролю, функцій, об'єктів, критеріїв, видів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що контроль навчальних досягнень стає важливим інструментом в освітньому процесі.

Вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури дозволяє виділити наступні напрямки дослідження проблем контролю і оцінки рівня навчальних досягнень учнів/студентів: психологічні особливості контрольно-управлінської діяльності (Б. Анан'єв, Л. Виготський,

П. Гальперін, О. Леонтьєв, Н. Тализіна); раціональна організація контролю за процесом і результатами навчально-пізнавальної діяльності (В. Беспалько, Т. Ільїна, Н. Тализіна, Г. Шукіна); класифікація видів, засобів і форм контролю (В. Єфімов, М. Кудасєв, І. Лернер, Н. Тализіна, Г. Шукіна); функції контролю в навчальному процесі (Б. Анан'єв, Ж. Байрамова, В. Єфімов, М. Кудасєв, Н. Кузьміна, Є. Перовський, П. Підкасистий, С. Фролова); тестовий, програмований контроль знань (В. Аванесов, Ж. Байрамова, В. Беспалько, Т. Ільїна, Н. Тализіна, Д. Горбатов, В. Євдокимов, Н. Єфремова); самоконтроль і організація самостійної роботи студентів (В. Буряк, А. Линда, І. Столярова) тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. На сьогодні продовжується пошук можливих підходів до контролю навчальних досягнень студентів з урахуванням специфіки професійної підготовки та навчальної дисципліни, оскільки уміле поєднання різних видів, форм організації і методів контролю є показником рівня навчального процесу у ВНЗ, а також одним із важливих показників педагогічної кваліфікації викладача.

Метою статті є висвітлення розроблених авторами деяких методичних підходів до організації та проведення контролю навчальних досягнень магістрантів у контексті вивчення курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» в умовах класичного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика роботи вищих навчальних закладів показує, що на сьогодні актуальним залишається визначення змістових засад курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» для магістрантів, що здобувають класичну університетську освіту.

Дослідження підтверджує, що насамперед метою вивчення даного курсу є усвідомлення магістрантами сучасного стану та перспектив розвитку вищої освіти, розуміння закономірностей сучасного науково-педагогічного процесу у вищій школі, які є основою підготовки їх до майбутньої науково-педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах. На нашу думку, аналіз результатів контролю навчальних досягнень студентів дає змогу певним чином впливати як на змістову, так і на методичну складову даного курсу.

Розглянемо трактування основних понять, оскільки контроль містить у собі перевірку, оцінювання (як процес) і оцінку (як результат) перевірки [4, с. 156]:

- контроль – виявлення, вимір і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається [4, с. 156];

- перевірка – процес зіставлення того результату навчання, яким фактично володіє учень, із запланованим, це встановлення факту наявності чи відсутності знань, умінь і навичок [3, с. 240];

- оцінювання – це об'єктивне вимірювання результатів діяльності студентів, для забезпечення чого воно має бути критеріальним, цілеспрямованим, систематичним, з'ясовувати, наскільки успішно (глибоко, повно, самостійно) студенти оволоділи навчальним матеріалом, яка якість результатів їх пізнавальної діяльності [4, с. 157];

- облік (оцінка) – передбачає фіксацію результатів вимірювання за допомогою балів, оцінок, рейтингу, що, відображаючи рівень навчання студента, певною мірою характеризує його здібності, підготовленість, загальний розвиток, ставлення до праці та є дидактичним засобом розвитку пізнавальних сил [4, с. 157].

У результаті дослідницько-пошукової діяльності, аналізу та апробації різноманітних підходів у процесі проведення контролю навчальних досягнень студентів з курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» нами виокремлено таке завдання – паралельно з реалізацією основних функцій контролю (навчальна/освітня, діагностична, виховна, розвивальна, стимулювальна, управлінська) при цьому особливу увагу акцентувати на методичному аспекті навчальної функції. На нашу думку, магістранти, як майбутні викладачі, мають чітко усвідомлювати перебіг усіх етапів науково-педагогічного процесу у вищій школі, уміти їх планувати, організовувати, проводити, керу-

вати, а також ефективно використовувати зворотній зв'язок за допомогою контролю. Таким чином, методи контролю у даному випадку виступають не тільки як засіб, але й – як мета навчання. Майбутній викладач/вчитель має бути добре обізнаний із системою методів, прийомів, форм та засобів, усвідомлювати їх класифікаційні ознаки, суть, умови застосування, щоб, враховуючи різні чинники, обирати і використовувати на практиці найбільш ефективні підходи до здійснення контролю у процесі навчально-виховної діяльності з метою всебічного гармонійного розвитку особистості учня та професійно-педагогічного самовдосконалення.

Серед вимог до контролю навчальних досягнень студентів такі: індивідуальність, систематичність, урізноманітнення, всеосяжність, об'єктивність, диференційованість, оптимальність, гуманність, наочність чи гласність тощо. Вважаємо, що для створення належного морально-психологічного клімату педагогічного процесу важливо дотримуватися єдності вимог, тобто один і той рівень досягнень – знань, умінь та навичок повинен оцінюватись різними викладачами однаково. Основою єдності вимог є певна система загальних критеріїв оцінки засвоєння навчального матеріалу.

У сучасній педагогіці вищої школи спостерігаються різні підходи до визначення критеріїв оцінювання результатів пізнавальної діяльності студентів. Погоджуємось з поглядами А. Бойко [1], яка пропонує за об'єкт оцінювання брати структурні компоненти навчальної діяльності, а саме:

- змістовий компонент – обсяг знань про об'єкт вивчення (відповідно до навчальних програм, державних стандартів). При оцінюванні підлягають аналізу такі характеристики знань: повнота, правильність, логічність, усвідомленість (розуміння, виокремлення головного і другорядного); вербалізація, тобто словесне оформлення (переказ, пояснення); вміння застосовувати знання тощо;

- операційно-організаційний компонент – здатність студента обирати способи дій з огляду на навчальну програму з оцінюваної дисципліни (предметні дії); індивідуальні розумові здібності, тобто вміння порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати тощо (розумові дії); навички аналізувати, планувати, організовувати, контролювати процес і результати виконання завдання, діяльність загалом (загальнонавчальні дії). Підлягають аналізу також правильність, самостійність виконання за умов новизни (за зразком, аналогічні, відносно нові); розуміння та словесне оформлення: відтворення (переказ), пояснення, застосування в умовах новизни тощо;

- емоційно-мотиваційний компонент – ставлення до навчання (байдуже, недостатньо позитивне, зацікавлене, яскраво виражене, позитивне).

З метою вивчення ефективності застосування методів та форм контролю для формування позитивної мотивації у процесі професійної підготовки майбутніх учителів нами було проведено анкетування серед студентів 4–5 курсів Мукачівського

державного університету (загальний обсяг вибірки – 90 осіб), результати представлено на рис. 1.

Дослідження показує, що найбільша мотивація виникає внаслідок застосування усної та індивідуальної перевірки, найменша – під час проведення тестування. Основна частина респондентів оцінює більшість використовуваних методів та форм контролю на середньому рівні щодо сприяння мотивації учіння студентів. Вважаємо, що це є показником необхідності покращення стимуляційної (мотиваційної) складової використовуваних методів. Як наслідок, такий підхід сприятиме суттєвому покращенню підготовки студентів до їх майбутньої педагогічної діяльності, оскільки вони також більше звертатимуть увагу на мотивацію учіння.

Аналіз результатів діяльності студентів під час підготовки та виконання завдань із психолого–педагогічних та інших навчальних дисциплін дав нам можливість виявити труднощі та основні причини їх виникнення:

- дидактичні (непідготовленість до такого виду діяльності – пасивність на занятті, низька мотивація тощо);
- методичні (неефективне застосування викладачем методів навчання – якщо в процесі вивчення матеріалу недостатня активність студентів, то під час його закріплення вона завжди значно нижча; пропоновані завдання занадто складні; діяльність та матеріал змісту одноманітні тощо);
- психологічні (несприйняття завдання, невміння висловити, аргументувати свою думку, побоювання допустити помилки тощо);
- предметні (недостатнє розуміння понятійно-термінологічного апарату; несформованість умінь виявляти причинно-наслідкові зв'язки; епізодичне чи недосконале використання міждисциплінарних зв'язків та життєвого досвіду студентів тощо).

Отримані нами дані враховано у процесі організації та перебігу усіх етапів процесу навчання та контролю навчальних досягнень студентів з курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» в умовах класичного університету, наприклад: ознайомлення студентів на початку вивчення курсу з навчальною програмою, з навчально–методичними матеріалами у текстовій та електронній формах; широке використання Інтернет-ресурсу для підготовки до занять; проведення консультацій; використання елементів науково-педагогічного дослідження шляхом залучення магістрантів до проведення анкетування та аналізу отриманих даних; деталізація підготовки до семінарсько-практичних занять, що включала тематичні відомості, які необхідні для розуміння основних наукових понять і термінів, ознайомлення з ідеями, концепціями, поглядами, викладеними в навчальній літературі та наукових джерелах; використання модульно-рейтингового оцінювання результатів навчання студентів, що відповідає кредитно-модульній системі організації навчальної діяльності тощо.

Змістові модулі оцінюються наступним чином (усього 100 балів):

- модульна контрольна робота – 50 балів (проводиться у формі тестування);
- оцінка за роботу на семінарсько-практичних заняттях – 30 балів;
- самостійна та індивідуальна робота студента – 20 балів. Дослідження показує, що в сучасних умовах під час підготовки майбутніх викладачів/учителів поширено використання різних видів індивідуальної роботи студентів, наприклад:
 - індивідуальне навчально–дослідне завдання (ІНДЗ), яке, як зазначають Т. Дабіжук, О. Блажко

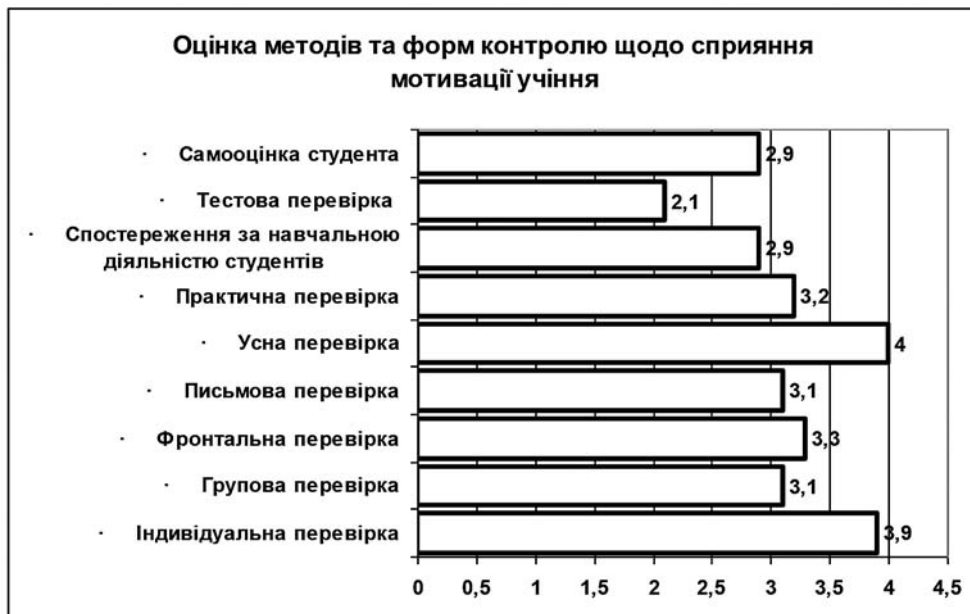

Рис. 1. Результати відповіді студентів на запитання анкети: «Оцініть методи та форми контролю щодо сприяння мотивації Вашого учіння (5 – завжди сприяють; 4 – часто; 3 – іноді; тобто ні часто, ні рідко; 2 – рідко; 1 – ніколи)»

[2], є індивідуально–диференційованою особистісно–орієнтованою формою організації самоосвіти студентів, сприяє розвитку педагогічних здібностей і утворює комплекс, що забезпечує ефективну теоретичну, методичну та практичну підготовку. Зокрема, серед завдань ІНДЗ, у нашому випадку, можуть пропонуватися наступні: підготовка тлумачного словничка основних понять певної теми; складання тестових завдань, анотація науково–педагогічної статті, проведення анкетування студентів і т. п.;

- мікрОВикладання – метод навчання, який спрямований на формування практичних навичок викладання у процесі підготовки вчителів/викладачів. Словацькі дослідники [6–7] вказують, що мікрОВикладання передбачає формування у студентів – майбутніх учителів/викладачів уміння використовувати різні методи навчання шляхом проведення коротких виступів та обговорення студентами групи педагогічних ситуацій.

В. Т. Сергеев зазначає, що мікрОВикладання, по-перше, дозволяє набувати практичних умінь підготовки до педагогічної діяльності; по-друге, за обмеженого терміну педагогічної практики, який відводиться студентам магістратури галузевих ВНЗ, сприяє формуванню практичних вмінь виступів перед аудиторією, розвитку ораторських умінь, а також та умінь самоаналізу і самокорекції лекторської діяльності [5].

У процесі поточного контролю (фронтальне, групове, індивідуальне опитування) під час семінарсько–практичних занять нами використовуються різноманітні завдання, розробляючи які було враховано необхідність їх диференціації за формами, видами та рівнями самостійної роботи, зокрема рівень складності завдань зростає у наступному напрямку:

- завдання для самоконтролю основних теоретичних положень та подальшого опрацювання теми (наприклад, здійсніть диференціацію понять «діагностика», «контроль», «перевірка», «оцінювання», «оцінка», «облік»; охарактеризуйте принципи контролю знань; проаналізуйте основні функції контролю навчальних досягнень студентів та ін.);

- завдання для роздумів (наприклад: «Чи сприяє кредитно–модульна система навчання у ВНЗ об'єктивному оцінюванню навчальних досягнень студентів?», «Чи існує універсальний метод навчання у вищій школі з точки зору його ефективності?», «Яке співвідношення аудиторного навантаження і самостійної роботи студента є, на Вашу думку, найбільш оптимальним?», «Які форми організації НДРС на факультеті, на Вашу думку, є найбільш ефективні для професійної підготовки? Що потребує покращення?»);

- методичне завдання (наприклад: складіть три тестові завдання з теми, перевірте їх ефективність на прикладі своїх колег; мікрОВикладання – наведіть приклади проведення практичних, семінарських, лабораторних занять з Вашого фаху);

- дослідницьке завдання (наприклад: проведіть самодіагностику деяких професійних та особистісних якостей згідно наданих анкет; запишіть визначення та проаналізуйте у різних джерелах трактування деяких понять педагогіки, а саме: «компетенція», «компетентність», виділіть їх суттєві ознаки у різних авторів та сформулюйте власний варіант з використанням виокремлених ознак).

Підсумковий/заклучний метод контролю з курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» – залік, який проводиться усно в індивідуальній формі. Під час заліку перевіряються результати засвоєння студентами навчальної програми курсу, виконання індивідуальних навчально–дослідних завдань та групової роботи.

Висновок. Таким чином, зазначені підходи до організації та проведення контролю навчальних досягнень магістрантів, на нашу думку, сприяють реалізації основних функцій та вимог контролю, дозволяють обрати кожному студенту індивідуальну освітню траєкторію, ефективно використовувати результати контролю для своєчасного коригування необхідних компонентів процесу навчання.

Подальші розвідки, вважаємо, доцільно спрямувати на подальше вивчення та деталізацію можливих індивідуальних навчально–дослідницьких завдань для самостійної роботи магістрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко А. Науково–методичний супровід професійно–педагогічної підготовки вчителя / А. Бойко // Рідна шк. – 2009. – № 12. – С. 28–33.
2. Дабіжук Т. Індивідуальне навчально–дослідне завдання як форма організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно–модульної системи навчання / Т. Дабіжук, О. Блажко // Рідна школа. – 2008. – № 3–4. – С. 37–39.
3. Малафіїк І. В. Дидактика: Навч. посібник / І. В. Малафіїк. – К. : Кондор, 2005. – 397 с.
4. Педагогіка вищої школи: підручник / [В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волошук та ін.]; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. – Ін–т вищ. освіти АПН України. – К. : Пед. думка, 2009. – 256 с.
5. Сергеев В. Т. МікрОВикладання як засіб ранньої підготовки студентів до педагогічної практики / В. Т. Сергеев. – Гуманізація навчально–виховного процесу : науково–методичний збірник / М–во освіти і науки України, Слов'янський держ. пед. ін–т ; відп. ред. Г. І. Льогенський. – Слов'янськ : СДПІ, 2001. – Вип. 11. – С. 14–18.
6. Bajtos Ján. Mikrovučovanie v pregraduálnej príprave učiteľ'ov / Ján Bajtos, Renata Orosová. – Kosice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Kosiciach, 2011. – 86 s.
7. Orosová Renáta. Objektívnosť hodnotenia vedomostí a zručností žiakov / Renáta Orosová. In: Modernizace vysokoskolské vyuky technických pfedmetu : sborník pfíspevku z mezinárodní konference II.. –Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. – S. 148–152.